

Kalevan Miekan ritarikunta

Jääkärien kunniaksi suunniteltiin 1920-luvulla uutta sotilasansioritarikuntaa

Valtioneuvoston jäsenten pohtiesä tammikuussa 1928 valtiovallan toimia "vapaussodan muistojuhlien vieton yhteydessä" tasavallan presidentti **L. Kr. Relander** oli sitä mieltä, että "oli muistettava **Mannerheimia**, vapaussodan johtajaa, ja jääkäreitä, jotka niin ratkaisevasti vaikuttivat vapaussodan lopputulokseen". Relanderin mielestä paras vaihtoehto jääkärien muiston kunnioittamiseksi oli perustaa "jääkärien maahantuloapäivänä erityinen sotilaallinen ritarikunta". Mannerheimin osalta vaihtoehtoina olivat joko arvonimi – sotamarsalkkaa oli ehdotettu – tai uuden ritarikunnan ensimmäinen ja korkein kunniamerkki.

Relander asetti toimikunnan "neuvottelemaan uuden sotilaallisen ritarikunnan perustamisesta". Sen jäseniksi tulivat Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan kansleri **Otto Stenroth**, varakansleri **Leo Ehrnrooth**, puolustusministeri **Jalo Lahdensuo** sekä jääkärikenraalimajurit **Lauri Malmberg** ja **Aarne Sihvo**. Stenroth ja Ehrnrooth kuuluivat asian juridista puolta selvittelevään jaostoon. Malmbergin ja Sihvon tehtäväksi tuli ritarikunnan ohjesäännön valmistelu. Sihvo on muistelmissaan kuvannut yksityiskohtaisesti suunnitelman vaiheita. Sihvon mukaan ritarikuntahankkeen taustalla oli se, että tasavallan presidentti ja "jääkäriiliikkeen ystävät" katsoivat, ettei "liikkeelle ollut vielä kylliksi annettu arvoa ja tunnustusta". Ensimmäinen nimiehdotus oli Jääkäritähdistön ritarikunta. 1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa sanaa tähdistö käytettiin toisinaan merkityksessä ritarikunta – palkitaanhan ritarikuntien "tähdillä" ansioituneita kansalaisia.

Stenroth piti Hakkapeliittain ritarikuntaa sopivampana nimenä, mutta hänellä oli epäilyksiä siitä, miten

Antti Matikkala on Cambridgen yliopistossa vuonna 2007 väitellyt historiantutkija ja kansainvälisen heraldisen akatemian jäsen. Keväällä 2017 ilmestyi hänen kirjoittamansa *Kunnian ruletti – korkeimmat ulkomaalaisille 1941–1944 annetut suomalaiset kunniamerkit*. Vuoden 2017 lopulla valmistuu *Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikunnat*.

tämä uusi ritarikunta vaikuttaisi Suomen Valkoisen Ruusun ritarikuntaan ja sen kunniamerkkien jakoon sotilashenkilöille ja ulkomaalaisille. Stenroth esitti myös epäilyksiä hankkeen suurista kustannuksista. Lahdensuon mielestä Stenroth takertui tarpeettomasti asian vaikeuksiin ja piti ritarikuntahanketta arkaluontoisena. Sihvo esitti nimeksi Kalevan Miekan ritarikuntaa, joka hänen mielestään vastasi paremmin ja laajemmin suomalaiskansallisia perinteitä ja muistoja kuin jääkäreihin ja hakkapeliittoihin liitetyt nimet.

Helmikuun 17. päivänä 1928 Relander keskusteli pääministeri **J. E. Sunilan** kanssa uuden sotilasritarikunnan perustamisesta. Relander oli pannut merkille, miten "melkein

kaikki", joiden kanssa hän oli asiasta puhunut, muun muassa Stenroth ja **Antti Pietilä**, pelkäsivät, "että asiasta nousee jupakka välikysmyksineen". Relanderin näkemys oli, että tietenkin asiasta tulisi "ääntä nousemaan, mutta se on varmasti oleva myrskyä vesilasissa. Onhan pantava merkille, että samalla kun me näin kauniilla tavalla muistamme sitä isänmaallista tekoa, jonka jääkärit suorittivat, me lopetamme valkoisen ruusun antamisen sotilashenkilöille".

Relander piti Sunilan toimintaa pelkurimaisena. Presidentti arvioi, että Sunila olisi ilman muuta ollut "valmis uuden ritarikunnan perustamiseen, jos se olisi tapahtunut presidentin päiväkäskyllä". Relander katsoi Sunilan arastelun johtuvan siitä, että hänen itsensä olisi varmennettava päätös, mikä viittasi siihen, ettei Sunilalla ollut "mitään presidenttiin kohdistuvaa arvostelua vastaan, kunhan hallituksen jäsenet ovat suojassa". Relander alkoi arvella Sunilankin olevan "ensi kädessä ns. poliitikko ja vasta neljännessä, viidennessä kädessä valtiomies".

Pääministeri Sunila ilmoitti Relanderille 21. helmikuuta hallituksen käsitelleen ritarikunta-asiaa ja olevan yksimielinen siitä, "ettei uutta ritarikuntaa ole perustettava". Relander kävi "myrskyn merkeissä" keskustelun Sunilan kanssa asiasta. Relander oli loukkaantunut, koska hallitus oli arvonimen antamista Mannerheimille suunniteltaessa pitänyt parempana uuden sotilaallisen ritarikunnan perustamista ja sen ensimmäisen merkin antamista Mannerheimille: "Kun siten saatiin ajatus arvonimen antamisesta pois päiväjärjestyksestä, nyt ei hallitus enää tarvitse koko ritarikuntaa ja asia saa raueta. Hallitus ei ollenkaan

Jatkuu ►

Jatkuu ►

kiinnitä huomiota siihen ikävään asemaan, mihin presidentti tässä asiassa joutuu.”

Sihvo hämmästeli vielä muistelmisaankin sitä, kuka Sunilaa oli säilytellyt. Hän arveli, että säilyttely oli tullut arvovaltaiselta taholta, koska Sunila ”havaitsi”, ettei toimenpiteeseen ollut rahoja. Sihvo ei uskonut, että **Kyösti Kallio** tai **P. E. Svinhufvud** olisi ollut ”tällaisen kielteisen toimenpiteen takana tai aiheuttajina”. Lahdensuo esitti kunniamerkkiasian järjestämistä perustamalla Suomen Valkoisen Ruusun ritarikuntaan ”erikoiset sotilasmerkit”. Relander ei ollut enää halukas puhumaan asiasta pääministerin kanssa, mutta vastasi, että Lahdensuo voisi halutessaan tehdä sen itse. Lahdensuon käsitys ritarikunta-asian vaiheista oli se, että hallituksen kanta oli muuttunut pääministerin huomattua, ”että hänen asiakseen tulisi varmentaa asiasta annettava asetus, koska se tulisi kansliasta esiteltäväksi”.

Ritarikuntaa varten valmisteltiin aluksi erillinen ohjesääntö, jakelua koskevat yleiset säännöt sekä yksityiskohtaisempi yhteinen Suomen Valkoisen Ruusun ja Kalevan Miekan ritarikuntien ohjesääntö. Ritarikunnille suunniteltiin yhteistä hallitusta, jossa olisi kolme siviili- ja kolme sotilasjäsentä. Ohjesääntöluonnokseen sisältyi määräys, jonka mukaan kaikkien suurristin ja I luokan komentaji-

en olisi tullut käydä kunniatervehdyksellä suurmestarin luona ritarikunnan juhlapäivänä 25. helmikuuta.

Gallen-Kallela suunnitteli uudet kunniamerkit

Ritarikunnan luokkajako olisi vastannut Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan luokkajakoa. Lisäksi siihen olisi kuulunut ilman nauhaa rintaristinä (*Steckkreuz*) kannettava ”Erikoinen kunniaviitta”, ”Urheuden Viitta”, jonka takana olisi ollut teksti URHEUDESTA SOTAKENTÄLLÄ tai TAISTELUSSA. Sitä olisi voitu antaa sotilasarvosta riippumatta ”erikoisesti urhoollisuudessa kunnostautuneille sotilashenkilöille”. Tarkoitukseltaan tämä erikoiskunniamerkki vastasi siis Suomen Valkoisen Ruusun pronssista ansiomerkkiä ja tulevaa Mannerheim-ristiä. ”Urheuden Viitta” oli ensimmäinen ehdotus ilman nauhaa kannettavaksi suomalaisen ritarikunnan ristiksi. Tällainen ajatus toteutui vasta 1941 kun 2. luokan Mannerheim-risti otettiin käyttöön.

Axel Gallen-Kallela oli saanut tehtäväkseen suunnitella ritarikunnan kunniamerkit. Ritarikunnan sääntöjen valmistuessa viimeistelyvaiheeseen ja koko hankkeen törmättyä poliittiseen vastustukseen Sihvon mukaan innoittuneena työhönsä paneutunut Gallen-Kallela sai helmikuussa 1928

valmiiksi ehdotuksensa ritarikunnan kunniamerkeistä. Vastustuksesta huolimatta ritarikuntahanke pysyi vireillä parin vuoden ajan. A. Tillander valmisti 1929 prototyypin ritarikunnan ketjusta ja komentajamerkistä. Ainoa merkintä ritarikuntahankkeesta Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan hallituksen pöytäkirjoissa on syyskuulta 1930, jolloin kansleri Stenroth ilmoitti suurmestari Relanderin ehdottaneen kansliapäällikkö **Hjalmar Enwaldille**, että ritarikunnan hallitus ottaisi uudelleen käsiteltäväkseen kysymyksen sotilasritarikunnan perustamisesta. Ritarikunnan hallitus päätti kuitenkin ”yksimielisesti hyljätä tehdyn esityksen”, mistä kansleri ilmoitti Relanderille.

”Tulta tuiskiva Kalevan Miekka”

Mannerheim ei ollut 1928 ohjannut kunniamerkkien suunnittelutyötä, vaan Gallen-Kallela sai vapaasti toteuttaa omalaatuista kansallisromanttista tyyliään laatiessaan piirroksia Kalevan Miekan ritarikunnan kunniamerkeistä. Myös **Jorma Gallen-Kallela** osallistui ritarikunnan kunniamerkkien suunnitteluun. Eräs luonnos, joka on otsikoitu ”Erikoinen kunniaviitta”, on signeerattu ”GK j:r & s:r. 1928”.

Vapaudenrististä ja Suomen Valkoisen Ruusun ritarikunnan ritarikunta-

Gallen-Kallelan piirroksia Kalevan Miekan ritarikunnan risteistä.

Kalevan Miekan ritarikunnan erikoiskunniamerkki ”Urheuden Viitta”.

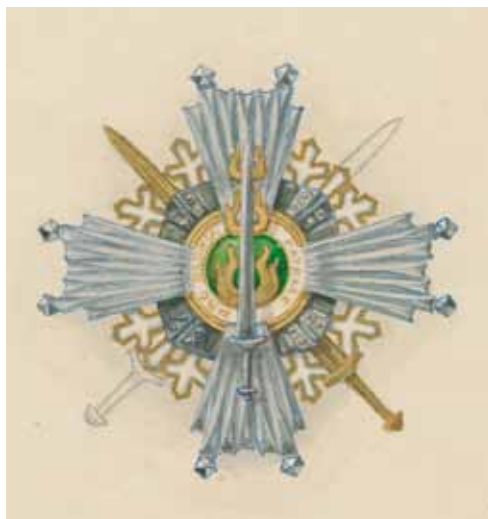

Prototyyppi Kalevan Miekan ritarikunnan suurrististä ketjuineen on esillä Turun linnan pysyvässä kunniamerkkinäyttelyssä.

merkeistä poiketen Kalevan Miekan ritarikunnan kunniamerkit eivät perustuneen yrjönristiin vaan helmikärkeeseen mantovanristiin, joka olisi ollut mustaksi emaloitu muissa luokissa paitsi ilman nauhaa kannettavassa urhoollisuusmerkissä. Suurristin ristinä olisi käytetty leveyttään korkeampaa komentajan ristiä, johon kiinnitetyn Kalevan Miekan kahva oli ristin alapuolella. Gallen-Kallela selosti, että muinaissuomalaiseen muotoon tehty Kalevan Miekka ”ja siitä tuiskevat liekit kuvaavat sitä palavaa intoa joka nosti Suomen Jääkäri-nuorison Isänmaansa pelastukseksi”. Viitteenä jääkäriihin ritarikunnan nauha olisi ollut tummanvihreä – ”jääkäriin vihreä” – vaaleanvihrein juovin. Luminen kuusenoksa muistutti ”talvista taisteluamme”, ja nauhan juovien sijoitus ja rusetti olivat ”muistona jo sammuneesta, Vapauden Ristin Ritarikunnasta”.

Gallen-Kallelan mukaan ”kierretyt hevosen kuolaimet” yhdistivät vitjan kuusenoksa- ja Kalevan Miekka-sommitelmat toisiinsa. Suunniteltu rintatähti on perusmuodoltaan risti, jonka sakarat muodostuivat seitsemästä säteestä. Rakenteeltaan monimutkaisessa rintatähdessä, josta Gallen-Kallela laati myös työpiirustuksen, oli muun muassa tummaksi ruostutetusta hopeasta tehty ”panssarin kaltainen kilpi” ja päällä ”tulsta tuiskeva Kalevan Miekka”. Ritarikunnan tunnuslauseksi kaavailtiin PRO GLORIAE PATRIAE, joka on korjattu ”kunniaviitan selostuksessa” muotoon PRO GLORIA ET PATRIA. Tämä tunnuslause oli preussilaisissa joukko-osastolipuissa ja siis myös 27. Jääkäripataljoonan lipussa. Ristin yläpuolelle sijoitettava kolmea lumista kuusenoksaa ja ristikkäisiä miekkoja kuvaava tunnus oli Gallen-Kallelan kielenkäytössä ”kresti” – englannin sana *crest* tarkoittaa vaakunan kypäränkoristetta. Yksi ritarikunnan monista erikoisuuksista oli oma risti- ja rintatähtimalli sotilaspapistoa varten.

Jatkuu ►

Kalevan Miekan ritarikunnan suurristin rintatähti.

Kalevan Miekan mitali.

Kalevan Miekan ritarikunnan I luokan komentajamerkki sotilaspapistoa varten.

Jatkuu ►

Sihvo piti Gallen-Kallelan luomusta ylevänä. Taiteilija itsekin oli kovin tyytyväinen työnsä tuloksiin ja harmitteli ”kauniin ajatuksen raukeamista toisarvoisten seikkojen takia”. Heraldikko **Olof Eriksson** kommentoi Gallen-Kallelan suunnitelmia 1967 seuraavasti: ”Näistä luonnoksista puuttuu aikaisempi voima ja jyrkkyys ja tuntuu kuin mestarin ote olisi jo jotenkin herpautunut.” **Tuula Olamo** – sittemmin **Arkio** ja ritarikuntien hallituksen jäsen – puolestaan kirjoitti samana vuonna Kalevan Miekan ritarikunnan ketjun olevan ”niin kaunis, että on sääli ettei sitä ole koskaan otettu käyttöön”. Muistona tästä ritarikuntasuunnitelmasta 1977 perustetun ja **Gustaf von Numersin** suunnitteleman Sotilasansiomitalin kääntöpuolella on Gallen-Kallelan piirroksiin pohjautuva liekehtivä miekka.

TEKSTI: **Antti Matikkala**

Artikkeli perustuu pääosin teokseen *Suomen Valkoisen Ruusun ja Suomen Leijonan ritarikunnat*, joka julkistetaan 14.12.2017.

Valtionhoitaja Mannerheim ja hänen adjutanttinsa jääkärikapteeni Heikki Kekoni ja reserviluutnantti Axel Gallen-Kallela.

Gallen-Kallela ja jääkärit

Gallen-Kallelan ensikohtaukset jääkäreiden kanssa tapahtuivat helmikuun alussa 1918. Hänen sotilasuransa alkoi, kun hän ilmoitautui sotilaaksi jääkäriluutnantti **Paul Walleniukselle** Haapamäellä 1.2.1918. Gallen-Kallela hoiti tilapäisesti öisin Vilppulan taisteluissa johtajatehtävissä olleen jääkäriluutnantti **Leonard Knaapin** tointa. Vilppulan sillalla 4.2.1918 kaatuneesta jääkäriluutnantti **Reino Vuolteesta** Gallen-Kallela teki lyijykynäpiirroksen.

Tultuaan komennetuksi heraldisiin suunnittelutehtäviin päämajaan ja Vaasaan Gallen-Kallela todisti jääkärien pääjoukon kotiinpaluuta.

Vaasasta hän kirjoitti Jorma-pojalleen 1.3.1918: ”Täällä on ollut hauska nähdä jääkärit jotka vihdoin tulivat niinkuin tiedät.” Gallen-Kallelan apulaisena toiminut **Eero Snellman** arveli, ettei Gallen-

Kallela vielä sodan alkuvaiheissa ”yhtä vähän kuin aikaisemminkaan täysin käsittänyt jääkäri liikkeen suurta merkitystä”. Snellmanin mielestä Gallen-Kallela oli ollut ”liian vahvasti ranskalaisorienteerattu” maailmansodan alkuaikoina. ”Santarmiaikuiset salaiset jääkäripuuhat eivät ihme kyllä hänen vanhaa aktivistisydäntään lämmittäneet.” Myöhemmin Snellman oli toteavinaan ”hänessä tässä suhteessa tapahtuneen muutoksen”. ”Henkilökohtaisesti oli hän hyvin kiintynyt moneen jääkäreistämme”, Snellman kirjoitti. Toimissaan valtionhoitajan adjutanttina maaliskuusta heinäkuuhun 1919 Gallen-Kallelalla oli kolleganaan jääkärikapteeni **Heikki Kekoni**.